

Mons en perill

Avui un dels problemes ecològics que pateix el planeta és la desaparició de les espècies animals i vegetals —la Biodiversitat, com s'anomena actualment—. Els Països Catalans no estan exempts d'aquests perills.

El ritme d'extinció de les espècies s'ha agreujat sobretot a les selves tropicals, que els experts calculen que en aquesta dècada poden desaparèixer un milió de formes de vida; moltes de les quals —la majoria— sense que hagin estat conegudes i descrites per la ciència. Amb elles es perden, irreversiblement, incomptables beneficis per a la medicina, l'agricultura i la indústria, i uns valors estètics i morals que també cal tenir en compte.

A casa nostra, la situació, sense assolir la magnitud que presenta a les àrees tropicals, no és gens afalagadora. Uns 143 animals vertebrats que habiten els Països Catalans es troben en la *Llista vermella* d'espècies amenaçades, segons les categories que estableix la Unió Internacional per a la Conservació de la Naturalesa (UICN). Aquestes són set: Extingida, en perill, vulnerable, rara, indeterminada, insuficientment coneguda i no amenaçada.

Això significa que, d'alguna manera, tenen problemes de conservació 1 de cada 2 peixos continentals, 1 de cada 5 amfibis, 3 de cada 4 rèptils, 1 de cada 3 aus, i 3 de cada 5 mamífers. Com veiem, la situació de la fauna no és precisament tranquil·litzadora.

A més, en tots aquests estudis no s'han considerat encara ni els peixos marins ni els invertebrats, que tenen un nombre molt més elevat d'espècies que els anteriors; per desgràcia, l'estat actual del nostre coneixement sobre

aquests grups d'animals és tan bàsic com insuficient per a saber quin és el seu estat de conservació. En alguns casos, per exemple les papallones, sí que s'ha pogut constatar la desaparició d'algunes espècies i una general disminució de les seves poblacions.

Pel que fa als extingits en aquest segle, cal mencionar en primer lloc el carnívor depredador per excel·lència de la nostra fauna: el llop (*Canis lupus*). La intensa persecució a què va ser sotmès el va anar arraconant a les àrees més ferèstegues del Pirineus i Prepirineus centrals, als Ports de Beseit i Morella, a la serra de Martí i Xúquer. L'any 29 es caçà el darrer llop dels Països Catalans al Ports de Beseit. Molt recentment se n'ha tornat a capturar algun altre exemplar a la comarca del Matarranya, provinent, sens dubte, de les poblacions ibèriques de l'interior i que hi poden arribar gràcies a la gran capacitat de moviment de l'espècie.

Un altre superb animal, la foca del mediterrani (*Monachus monachus*), anomenada vell marí a les Balears, va ser vista per última vegada el 1977 a Cabrera. La trista història d'aquesta espècie va molt lligada a la degradació del nostre litoral. També es pot dir el mateix de la tortuga babaua (*Caretta caretta*), que a l'inici de segle encara es reproduïa a les platges més solitàries del Llevant i actualment només ho fa en punts molt concrets de la

Mediterrània oriental. Un peix, l'esturió (*Acipenser esturio*), va desaparèixer definitivament de les aigües de l'Ebre fa més de 30 anys.

Els darrers a entrar en la llista d'extincions han estat dues aus rapinyaires; una, l'àguila coronada ibèrica (*Aquila heliaca adalberti*), símbol de la fauna amenaçada a la península i una de les aus més escasses a tot el món, va criar per darrera vegada l'any 1978 a la vall de Cofrents. L'altre és el xoriguer petit (*Falco naumanni*), un falconet migrador propi de les zones rurals i obertes que ha patit una espectacular regressió: L'any 1982 criaven encara de 15 a 25 parelles al Principat; el 1987 ja no ho va fer cap. Les causes han estat la persistent sequera del Sahel, on hiverna, i la contaminació per pesticides dels insectes de què s'alimentava.

En aquests moments, dins el grup d'animals amenaçats a les terres catalanes hi ha 20 espècies, que tenen el trist privilegi de ser els que es troben en situació més crítica. Són els considerats, "en perill".

D'aquests, n'hi ha dos que presenten el màxim risc de desaparèixer en un futur molt immediat. Un és el mamífer terrestre més gran de la nostra fauna: l'ós bru (*Ursus arctos*). Un sol exemplar viu de manera regular a l'alt Pirineu català; de tant en tant, algun dels cinc o sis que viuen a l'Ariège es presenten a l'Aran, Pallars o Alta Cerdanya. La població és tan reduïda que ja no és viable; quan els últims

exemplars morin per l'edat, o, més fàcilment, víctimes d'algun furtiu, enverinats o per accident, ja només sobreviurà el mite. Un panorama semblant espera al linx, si bé la increïble facilitat d'aquests felins per passar desapercebuts fa que no es conegui amb exactitud si encara hi són presents. A les serres mediterrànies més salvatges, com als Ports de Beseit, hi eren presents fins a mitjan segle; la darrera dada en aquesta zona és d'una captura el 1957. Sembla que en la vall de Cofrents ha estat advertit recentment. Aquestes poblacions pertanyen a l'espècie del linx ibèric (*Linx pardinus*), present només a la península. En canvi, als Pirineus existia el linx boreal (*Lynx lynx*); als anys 30 es van caçar els darrers linxs al Conflent i a la serra del Cadí. Dades no confirmades fan preveure l'existència actual en algun indret remot de la Catalunya Nord.

Un dels ambients naturals amb major presència d'espècies amenaçades són els aiguamolls. Els darrers enclavaments humits que no han estat drenats o esborrats del mapa presenten encara algunes de les poblacions europees més destacades —o les úniques— d'animals lligats a aquests ecosistemes. Dos petits peixos ciprinodontids tenen les úniques poblacions mundials a les costes mediterrànies: el samaruc (*Valencia hispanica*), només a Tarragona i València, i el fartet (*Aphanius iberus*) al litoral mediterrani ibèric i magribí. La forta competèn-

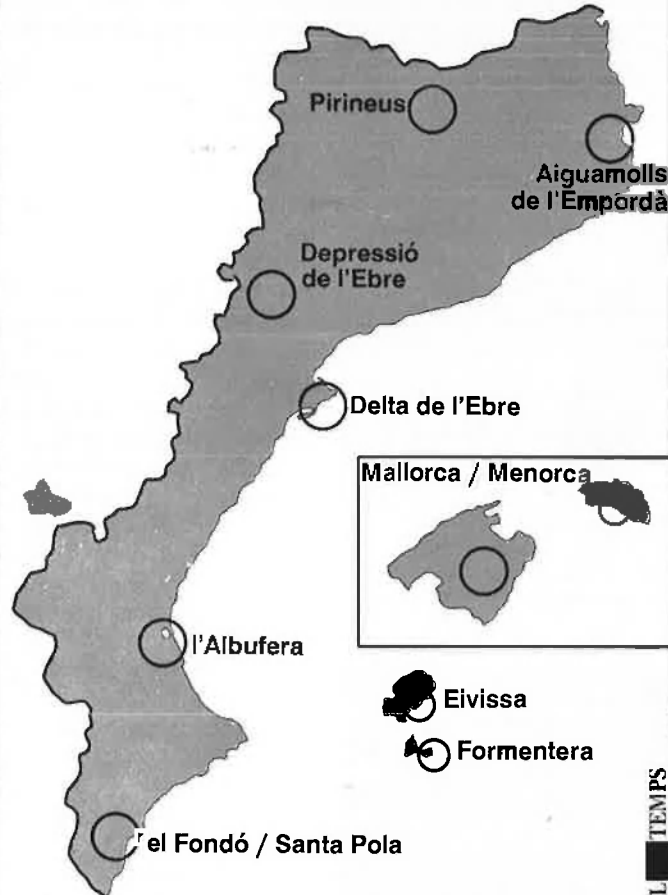

cia amb un parent seu americà, la gambússia (introduïda per l'home) i la destrucció dels aiguamolls litorals fan perillar la seva existència.

Moltes aus aquàtiques es troben també en la corda fluixa. Les 4 ó 5 parelles de bitó (*Botaurus stellaris*) que constitueixen la darrera població ibèrica viuen a Catalunya. El fet d'estar dins de zones protegides no ha evitat que dos exemplars fossin morts a trets durant la passada temporada de caça. Un parent seu, el martinot ros (*Ardeola ralloides*) ha disminuït vertiginosament els darrers anys en tota la península. Ara només crieu algunes a l'Albufera i en una colònia al delta de l'Ebre, aquesta última d'unes 170 parelles; qualsevol alteració o accident en aquesta colònia pot provocar la desaparició immediata de l'espècie. Els ànecs més escassos són el xarxet marbrenc (*Marmaronetta angustirostris*), que cria esporàdicament al pantà del Fondó o als marjals de Santa Pola (al Baix Vinalopò), i el morell xocolater (*Aythya nyroca*), nidificant habitual a mitjant segle i pràcticament extingit en l'actualitat, on només a l'hivern ens visiten alguns exemplars provinents de Centreuropa. El rapinyaire típic d'aquest medi, l'arpella (*Circus aeruginosus*) ha sofert una gran devallada en els escassos nuclis de cria, que van des del Rosselló al migjorn valencià; tot i ser un ocell comú a l'hivern, només en tenim unes 15 parelles, que es redueixen cada any. L'espectacular àguila pescadora (*Pandion haliaetus*), que cria als espadats costaners, és raríssima: només 8 ó 9 parelles.

La fauna dels rius també s'ha ressentit per la progressiva contaminació de les aigües i la desaparició de

FAUNA EN PERILL ALS PPCC

PIRINEUS

- Trencalòs. E. 10 parelles
- Os Bru. E. 1-4 exemplars
- Línx Boreal. E. ?
- Cavilat. E. ?
- Perdiu Blanca. K. ~100 par.
- Mussol Pirinenc. K-(E). 21-23 par.

DEPRESSIÓ DE L'EBRE

- Xurra. V-(E). 30 ex.
- Alosa Becuda. I-(E).
- Sisó. R-(V).

AIGUAMOLS DE L'EMPORDÀ

- Bitó. E. 3-4 par.
- Fartet. E.
- Polla Blava.
- Reintroduïda 38 oc.

DELTA DE L'EBRE

- Sitó. E. 1 par.
- Martinet Ros. E. 170 par.
- Gavina Capblanca. E.
- Sarda. E.
- Fartet. E.
- Gavina Corsa. V.

L'ALBUFERA

- Samaruc. E.
- Fartet. E.
- Martinet Ros. E.?

EL FONDÓ / STA. POLA

- Xarxet Maierenc. E. ?
- Fartet. E.

EIVISSA / FORMENTERA

- Sargantana Pitiúsica. E-R.
- Fagona d'Eivissa. E-I.
- Geneta d'Eivissa. R.
- Liró gegant de Formentera. V.

MALLORCA / MENORCA

- Aliga pescadora. E. 8-9 par.
- Voltor Negre. E. 21 Ex.
- Sargantana balear. E-R.
- Ferreret. E.

RATS PENATS

- V.: 7 espècies
- R.: 2 esp.
- K.: 9 esp.
- I.: 4 esp.

CETACIS

- E.: 2 espècies
- V.: 2 esp.
- R.: 2 esp.
- K.: 2 esp.
- I.: 4 esp.

CATEGORIES VICN -

LLISTA VERMELLA

- Ex.- Extintida
- E.- En perill
- V.- Vulnerable
- R.- Rara
- K.- Insuficientment coneguda
- I.- Indeterminada

les riberes. El cavilat (*Cottus gobio*), peix d'aigües impol.lutes, fa temps que no es veu a la Vall d'Aran, la seva única localitat catalana; potser ja està extingit. La rabosa de riu (*Blennius fluviatilis*), de rius mediterranis, té probablement una població més gran als museus que en llibertat. L'espècie fluvial amenaçada més emblemàtica és la llúdrria comuna (*Lutra lutra*). Només al Pirineu lleidatà sembla tenir una població estable; a la resta de conques, sobretot en àrees mediterrànies, la situació empitjora a mesura que es redueixen o fraccionen els trams de riu òptims.

Als darrers vint anys, aquesta reducció ha estat del 75% al País Valencià i del 80% a Catalunya. Algunes aus característiques d'aquest hàbitat, com el blauet (*Alcedo atthis*) i l'oreneta de ribera (*Riparia riparia*), encara amb efectius nombrosos, pateixen, però, una marcada i simptomàtica regressió a tot el continent. Les reduïdes poblacions de la tortuga d'aigua europea (*Emys orbicularis*) es troben cada vegada més aïllades i la majoria en zones no protegides, com als estanys de Sils (la Selva), dessecats l'any 1988.

A les muntanyes trobem dues de les aus rapinyaires més grans i espectaculars. El voltor negre (*Aegypius monachus*), de caràcter mediterrani, té una població aïllada i única a la serra de Tramuntana (Mallorca). És tan petita que els naturalistes poden reconèixer individualment cada un dels 21 exemplars que viuen en llibertat, segons els seu plomatge. El trencalòs (*Gypaëtus barbatus*) és el mite alat dels Pirineus; unes 10 parelles viuen en l'actualitat a les parets catalanes.

A l'alt Pirineu trobem

d'altres espècies amb poblacions molt reduïdes i de gran interès conservacionista. La perdiu blanca (*Lagopus mutus*) és l'au més ben adaptada a les dures condicions del medi, per damunt els 2.000 m.; es tracta d'una espècie àrtica, relíquia de les glaciacions. Les poc més d'un centenar de parelles que queden es troben en regressió per la proliferació d'estacions d'esquí i el motorisme incontrolat, a més de causes naturals com l'evolució climàtica. Als millors boscos subalpins trobem una petita joia, descoberta l'any 1981. És el mussol pirinenc (*Aegolius funereus*); el 90% de la població ibèrica, molt petita, es troba al Pirineu Català, amb greus problemes de subsistència derivats de la mala gestió forestal i la construcció de noves pistes.

Les zones estepàries de les conques interiors, principalment dedicades als conreus cerealistes, tenen un dels grups més característics de la fauna ibèrica i, probablement, el que pateix una regressió més accentuada. La conversió dels secans en regadius, la desaparició dels guarets i dels raríssims fragments de vegetació estepària natural (com la timaneda d'Alfés, a Lleida, afectada per la remodelació d'un aeròdrom) són els principals problemes. El magnífic pioc (*Otis tarda*), l'estruç ibèric, que amb els seus 8-10 Kg. és l'au voladora més gran del continent, fa més de trenta anys que és absent del Baix Cinca i més encara de les planes d'Utiel, Cofrents i Alt Vinalopó. El seu parent petit, el sisó (*Tetrax tetrax*) manté unes poques parelles per les terres de Ponent, però els nous regadius que generi el pantà de Rialb posen en situació d'escac i mat l'espècie. Pitjor, si cap, és la situació de la xurra (*Pterocles orientalis*), amb

J. Sargatal, director del Parc natural dels aiguamolls, amb una polla blava equipada amb ràdioemissor.

RD10-EMISSO

només 30 individus, que ja no es reproduïxen, o de l'alosa becuda (*Chersophilus duponti*), on les úniques 25-30 parelles existents al Segrià només sobreviuen a la problemàtica timoneda d'Alfés.

Cal recordar dos grups de mamífers àmpliament distribuïts, però amb problemes de conservació a la majoria d'espècies; dels 24 rat-penats que hi ha als PPCC, 22 estan inclosos en les categories d'amenaçats; de la mateixa manera, dels 15 cetacis (dofins i balenes) que han estat trobats a les aigües d'aquest racó de la Mediterrània, 12 són també dins la *Llista Vermella*.

Hi ha dues àrees geogràfiques concretes on es concentra un elevat nombre d'espècies escasses: una és el delta de l'Ebre, on a més dels ocells d'aiguamoll que ja hem esmentat, hi ha les colònies de gavines i xatracas més destacades de la Me-

diterrània occidental. Entre les nombroses espècies sobresurten la gavina capblanca (*Larus genei*), l'única catalogada "en perill", i la gavina corsa (*Larus audouinii*), que només viu a la Mediterrània i que té aquí la colònia més gran del món. Tot plegat li confereixen una importància internacional de primer ordre.

L'altra zona destacada com a un punt *calent* de biodiversitat animal amenaçada són les Illes balears. El seu aïllament ha propiciat l'aparició d'espècies o subespècies úniques, les anomenades "endèmiques". El més característic, i amenaçat alhora, és el ferreret (*Alytes muletensis*), un petit gripau que viu als engorjats de la mallorquina serra de Tramuntana. Dues sargantanes són exclusives dels illots costaners, la sargantana balear (*Podarcis lilfordi*) i la sargantana pitiúsica (*P. pityusensis*);

totes dues tenen un gran nombre de subespècies diferents, amb coloracions molt variades. La fagina d'Eivissa (*Martes foina innominata*) està possiblement extingida; la geneta eivissenca (*Genetta genetta isabellae*) i el liró gegant de Formentera (*Eliomys gurgistanus ophiu-sae*) estan en precari estat de conservació.

En aquest repàs general a la fauna amenaçada dels PPCC, hem de finalitzar amb un cert to d'esperança; la situació, com hem vist, és francament greu i això convé tenir-ho ben present; ara bé, des de fa un temps, ja han començat a endegar-se algunes accions de conservació directa d'animals en perill, que poden ajudar a millorar el tema. Els centres de recuperació d'animals ferits són presents per tota la geografia. Els animals, aun vegada curats, poden reintegrar-se de nou a la natura o fer-se servir per a la cria en captivitat,

com es fa amb el voltor negre a Mallorca o amb el xoriguer petit a Catalunya; una altra acció molt efectiva és la compra de terrenys d'alt valor biològic per part de grups conservacionistes, com ha fet el GOB amb la finca de la Trapa de la costa de Ponent, o DEPANA amb uns antics arrossars al delta de l'Ebre. Fa anys que a tot el món es realitzen amb èxit reintroduccions d'espècies extingides; a casa nostra el primer projecte a gran escala és de nou a la natura o fer-se servir per a la *cria en captivitat*, com es fa amb el voltor negre a Mallorca o amb el xoriguer petit a Catalunya; una altra acció molt efectiva és la compra de terrenys d'alt valor biològic per a seguir la seva evolució. Una espècie ha recuperat de nou, amb l'ajuda dels homes, el lloc que nosaltres li havíem fet perdre.

Miquel Rafa